

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani
vsak teden dvakrat, nam-
reč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Veljajo za celo leto po pošti
4 fl., scer 3 fl., za pol leta
2 fl. po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V sredo 7. decembra 1853.

List 98.

Povabilo na naročbo „Novic“ za prihodnje leto.

Ker ob novem letu nastopijo „Novice“ nov — dvanajsti — tečaj, vabijo z nazočim razglasom vse svoje prijatelje k naročilu za prihodnje leto.

Poglavno vodilo „Novic“ v vsem bo ostalo tudi vprihodnje, kakor je bilo dosihmal. Vedno mladim in čvrstim ostati, jim bo s pripomočjo njih podpornikov neprenehoma iskreno prizadevanje.

Sprehajale se bojo „Novice“ tudi vprihodnje po polju kmetijstva in obertnijstva, in kar bojo našle doma in po ptujem za naše gospodarje in gospodinje dobrega, zvesto jim bojo oznanovale, da se razširuje, kar je koristnega, vedno bolj po slovenskih okrajnah, katerih naj večji bogatstvo obstoji v poljedelstvu. Ker si pa umni kmetovavci in učeni prijatli poljedelstva pridno prizadevujejo po mnogoverstnih popravah vedno bolj pomagati kmetijstvu na noge, je obsežek tega oddelka „Novic“, smeli bi reči, brezkončen.

Z umnim gospodarstvom se pa vjema veliko družih vednost, posebno iz natoroznanstva, — zatoraj bojo nosile „Novice“ svojim bravcom tudi mnogoverstne poduke naravoslovske v prijetni besedi in lahko umevni razkladi. Z velikim veseljem damo na znanje, da prečastiti prošt Terzaški gosp. Mih. Verne, slavnoznan pisatelj slovenski, so nam prijazno podali za celo prihodnje leto prelepe spise v natoroznanstvenih rečeh pod nadpisom „Premišljevanje mnogoverstnih stvari v naravi in previdnosti modrega Stvarnika v njih“. V vsakem listu skozi celo leto bomo v stanu en sostavek teh krasnih spisov podajati, ki bojo častitim bravcom gotovo všeč.

Ker je „Novicam“ skerb za duševno in telesno omiko slovenskega naroda in za izobraženje jezika od nekdanj posebno pri sercu bila, bojo tudi prihodnje leto si prizadevale, kolikor bo v njih moči, spolnovati to sveto nalogo z mnogoterim, skerbno izbiranim blagom tega obsega. „Novice“ so bile letos tako srečne, da po njih je odperl slavni gosp. profesor Terstenjak svetu čisto nove zaklade za zgodovino slovensko in nadušil tudi druge domoljube kopati na dan, kar o starozgodovinstvu še skritega leži, in pridobiti nazaj, kar so pobrali nam drugi narodi. Radostno naznanjamo, da še mnogo spisov za prihodnje leto so nam obljubili preslavni profesor. Še več družih slavnoznanih slovenskih pisateljev nam je prijazno zagotovilo svojo pripomoč s spisi podučnega in kratkočasnega zapopadka.

„Popotnik“ in „novičar“ bota pridno donášala novice iz domačih krajev in celega sveta. Vsako imenitno reč, ki se bo primerjala po svetu, bo naznanjal „novičar“ hitro in ob kratkem tako, da častitim bravcom „Novic“ ni treba dolžih reči prebirati, po katerih dostikrat na zadnje ne vejo, pri čem da so.

Vse važniši ces. patente in postave bojo razglasovale „Novice“ natanko.

To bo obsežek „Novic“ prihodnje leto.

Ako se oglasi spet toliko naročnikov, da bomo zamogli izhajati, bomo dokladali kot posebno prilogo brez plačila vsak mesec celo pòlo s tolikšno hvalo sprejemane Vertovcove „občne povestnice“, dokler ne bo končana. Letošnje leto bojo prejeli častiti naročniki lepe bukve od 12 pol brez posebnega plačila, in tega pridavka se smejo nadjati tudi prihodnje leto, ako se, kakor smo gori rekli, oglasi toliko naročnikov, da v teh časih, v katerih se je vse podražilo, bomo zamogli brez gotove škode izhajati. Naj tedaj častiti domoljubi blagovoljno pripomorejo, da se spravi dostojno število naročnikov skupaj, sicer ne bomo mogli po ti poti jim podati lepih bukev, ktere do konca izdelati smo naprosili gospoda, ki je vès zmožen izverstno dognati, kar je izverstno rajni Vertovc speljal blizo do konca sredne zgodovinske dòbe.

Ker je „občna povestnica“ ali vesoljna zgodovina sveta neločljiva doklada „Novic“ in se brez njih ne prodaja, se bo, dokler je še kaj natisov odveč, le novim naročnikom tudi letošnje leto izdanih prvih 12 pol proti temu dalo, da pošlejo za-nje posebej 48 krajc.

Scer se bo „Novicam“ kakor dosihmal tudi prihodnjic dodajal „Oglasnik“, ki je proti določnemu plačilu vsacemu odperl, ki hoče kakošno naznanilo po svetu poslati.

„Novice“ izhajajo vsako sredo in vsako saboto in veljajo z vsimi dokladami vred v tiskarnici v Ljubljani prejemane za celo leto 3 fl., — za pol leta 1 fl. 30 kr., — za četert leta 45 kr.; — pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl., za pol leta 2 fl., za četert leta 1 fl.

Naročila se pošiljajo na založnika „Novic“ gosp. Blaznika v Ljubljano, na Breg Nr. 190. Naročilne pisma prosimo frankirane nam pošiljati, ker poštnine ali noštnine mi ne moremo plačevati.

Pisanje naročil pa častitim naročnikom polajšati, jim bomo drugo pot podali po navadi naročilno pismo, s katerim naj posiljajo dnar.

Oznanilo to pa sklenemo s serčno zahvalo vsem častitim gospodom dopisnikom, ki so nas podpirali iz vsih slavenskih krajev z mnogoverstnimi spisi, in jih lepo prosimo, da ostanejo in se še z družimi pomnože prijazni podporniki „Novic“ tudi prihodnje leto.

☞ Da bojo pa g. naročniki berž ob novem letu izdane liste poredoma dobivali, in da bomo kmalo zvedili, ali bomo mogli tudi z dokladanjem „povestnice“ začeti, prosimo: naj se vsak berž naroči, ker zadnje dni tega mesca natis nadpisov odpravlilstvo zlo mudi in brez krivice naše zastaja redovno odpravljanje že na svetlo danih listov.

Voda, zrak, gorkota in svetloba, poglavitni pripomočki kmeijstva.

Po Stöckhardtovih poljskih pridigah.

(Dalje.)

Gorkota.

Po sončnih žarkih dobiva zemlja gorkoto in svetlobo. Gorkota in svetloba zbujejo zemljo po zimskem spanju sopet k življenju. Brez gorkote in svetlobe ne more obstati ne človek, ne žival, pa tudi zemlja ne. Mrtvo je vse, kjer ju ni.

Da se poversina zemlje, zrak in voda zgreje, storé sončni žarki. V rahli in z gnjilovco (humus) zmešani parsti pa se zbuja gorkota še po dvojni drugi poti; zgreje se namreč gnjilovca, kadar trohni, in nji pridjani gnoj, in zgrejejo se tudi zemljine, kadar sparstene. Reči zamoremo, da to trohnenje in sparsteneje je tihemu in počasnemu gorenju enako. Čeravno ne čutimo tega in ne vidimo očitno, vendar spoznamo to lahko iz tega, da na dobro gnojni in gnjilovčni zemlji se v jeseni sejano žito veliko prej in krepkeje ukorenini in začne na spomlad tudi veselejši in hitrejši rasti, kakor na njivah s tako imenovano merzlo zemljo. Vunanja gorkota je ta čas povsod enaka — ali med zemljo in zemljo je razloček, kakor med gorko in merzlo hišo.

Rekli smo, da sončni žarki grejejo zemljo, — ali ne povsod enako. Vzroki tega razločka so mnogoverstni:

1. Zemlja se po soncu bolj ali manj ogreva, kakor je barva in lastnost zemlje. Vsaka stvar, ki je poverh svetla in gladka, meče več del na njo padlih sončnih žarkov raz sebe nazaj in jih ne pusti skoz se iti; nasproti pa črna, temna in bolj zgerbana stvar popiva več del žarkov in jih jemlje v se. Vse tedaj, kar kako zemljiše bolj tamno in gerbasta dela, ga dela tudi za gorkoto pripravniši; lahko je tedaj tudi iz tega zapopasti, da tudi iz tega obzira gnjilovca ali dobra črna parst zemljiše greje in da tudi zemlja, ki je zrahljana in preorana, je veliko gorkeji od take zemlje, ki je terda in z gladko poveršino pokrita. Skušnje so učile, da ravno tista gorkota je zgrela zemljiše z belo apnico na 17 stopinj gorkote, s černo gnjilovčno zemljo na 22 stopinj, zemljo pokrito pa s sajami celo na 25 stopinj.

2. Velik razloček gorkote je tudi po vlažnosti (mokroti) zemljiša. Dokler je zemlja mokra, zdajajo sončni žarki veliko manj zato, ker se gorkota naj poprej sprejema z vodo, ki je v zemlji, da spuhti iz nje; dokler se tedaj zemlja suši, se ogreva zemljiše toliko manj, kolikor več je gorkote potreba, da preobilna voda iz nje pride. Če bi pa ne bila zemlja mokra bila, bi bila vso to gorkoto ohranila, ki jo je v mokrem svetu izpuhtela po sušenju zemljiša. Skušnje so učile, da o ravno tisti gorkoti se je apnata zemlja zgrela na 18

stopinj gorkote, ako je suha bila, mokra pa le na 10 stopinj; pešena zemlja suha se je zgrela na 19, mokra pa le na 12 stopinj, gnjilovčna suha na 22, mokra pa le na 18 stopinj.

Iz tega se tudi samo po sebi lahko zapopade, da na suho djano zemljiše ne postane le samo suho, temuč tudi gorkeji in vroče, — nasproti pa suha zemlja, ako se moči, postane ne le mokra, temuč tudi bolj hladna. Zato shladi dež zemljo, ker zemlja mora dosto vodi gorkote dati, da se ta ž njo sprime in v podobi sopara iz nje izpuhti, ali z drugimi besedami, da se spet osuši.

(Konec sledi.)

Zdravniške reči.

Grojzdje zdravilo.

Že v starih bukvah in tudi spisih Plinjevih beremo od zdravilne moči grojzdja. Vendar šele poslednji čas so zdravniki to moč tako čislati začeli, da nekatere bolezni ozdravljajo zgol samim grojzdem (Traubencur).

Grojzdni sok je nekako enak tistim solem, ki odpirajo život in zboljšujejo kri, zato je že marsikteri po pravi rabi tega zdravila se popolnoma znebel terdovratnih trebušnih bolezi, posebno želodca, jeter, vranice, ledic itd., ali si jih je saj zlo potolažil.

Vsakdo, ki ni še skusil, si bo mislil, da grojzdno zdravilo mora kaj prijetno biti, saj sladke jagode vsak rad zoblje. Al prijetnost ta vender ni tako velika, kakor se morebiti misli, saj iz začetka ne; ljudem, ki so zlo občutljive in lahko zdražljive nature, prizadene to zdravilo izperva mnogo težav, namreč jim dela vročino, žene kri k glavi, človek je nekako nepokojen, ne spi dobro itd. Vendar to terpi le malo časa in izvira iz prebujene prebavljivosti želodca.

Kako pa se vživa grojzdje za zdravilo? Vživa se le sočno grojzdje s tanko kožico, in včasih se spremeni s kako drugo sorto, da se bolniku v eno mero ena sorta ne priskuti. Sok se iz jagod le izsesa; grojzdje se ne sme požirati, zato ker koža in posebno peške ne storé dobro. Začne pa bolnik na dan s poldrugim funtom dobrih nepremerzlih grojzdov, in vsake tri dni jemlje za pol funta ali cel funt več, dokler ne pride do 6 funtov, — to je prva polovica ozdravljanja; po tem pa pomanjšuje mero vživanega grojzdja ravno tako, kakor jo je pred množil, in to je druga polovica ozdravljanja. Naj več naj se grojzdja dopoldne povžije, ostanek pa na večer. Kadar pa se ozdravlja bolnik z grojzdem, mora sicer prav zmerno (diät) živeti, da grojzdni sok, kar naj bolj more, čist v kri gre. Zato naj je zajterk le beli kruh in voda, opoldne naj se tudi le malo in prav prostih jedil vživa, od mesnine le naj ložje reči. Kdor se tedaj z grojzdem ozdravlja, naj zraven strada.

Ker je človek po ti zdravilici ene tedne zlo občutljiv, naj se varje posebno prehlajenja tisti čas.